

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ЕМІСІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Ісаєв Арсен Миколайович,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри цивільного права № 1,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: bitishu300@gmail.com

ORCID 0000-0002-9982-0572

З'ясовано цивільно-правову природу договору емісії електронних грошей, надано його цивільно-правову характеристику за усталеними критеріями класифікації договорів у цивільному праві. Запропоновано авторське визначення договору емісії електронних грошей, що відображає його істотні ознаки, розкрито окремі недоліки чинного законодавства у зазначеній сфері та запропоновано шляхи його вдосконалення.

Ключові слова: електронні гроші; емісія електронних грошей; випуск електронних грошей; договір емісії електронних грошей; цивільно-правова характеристика договору емісії електронних грошей.

Вступ. Розвиток сучасних технологій впливає на зміну існуючих і виникнення нових суспільних відносин, в тому числі й тих, що складають предмет цивільного права. Сьогодні динаміка майнових відносин опосередковується інститутами віртуальної економіки. Кількість договорів, що укладаються й виконуються за допомогою глобальних комп'ютерних мереж, з кожним днем збільшується. Електронна комерція обґрунтовано посідає чільне місце в майновому обороті на рівні діяльності середнього та великого бізнесу.

Разом із тим нове середовище, в якому виникають і розвиваються товарно-грошові відносини, вимагає адекватних інструментів їх регулювання. У зв'язку з цим виникають нові властивості товарів і нові форми грошей. Необхідність зниження витрат на управління готівковим грошовим обігом, загострення конкурентної боротьби за грошові ресурси між різними фінансовими інститутами в сукупності з бурхливим розвитком сфери ІТ-відносин зумовили появу нового платіжного засобу – електронних грошей.

Юридичні дослідження, що стосуються електронних грошей, більшою мірою присвячені визначенню їх економіко-правової природи. У свою чергу питання емісії¹ електронних грошей та договірні форми, які опосередковують таку емісію, незаслужено залишаються без належної уваги. З огляду на те, що емісія електронних грошей завжди передусє їх подальшому розповсюдженню та обігу, вбачається актуальним цивільно-правовий аналіз договору емісії електронних грошей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність статті обумовлена практичною значущістю питань, пов'язаних з емісією та обігом електронних грошей, а також недостатнім рівнем наукової їх розробленості в правовій науці. Водночас дану проблему певною мірою розкрито у працях таких науковців, як О. І. Трубін (O. I. Trubin), О. О. Махаєва (O. O. Mahaieva), І. С. Кравчук (I. S. Kravchuk), М. П. Березіна (M. P. Berezina), М. А. Коростельов (M. A. Korostelyov) та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є надання цивільно-правової характеристики договору емісії електронних грошей та визначення його місця в системі договорів, а також формулювання поняття такого договору на підставі його істотних ознак. Це може бути досягнуто шляхом дослідження положень чинного законодавства з приводу випуску електронних грошей і договорів окремих суб'єктів цивільних правовідносин, які застосовують у своїй практиці відповідні нормативно-правові акти.

Виклад основного матеріалу. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), як і інші вітчизняні нормативно-правові акти, не передбачає договірної інституції емісії електронних грошей, що ускладнює визначення цивільно-правової характеристики цього договору з точки зору типової й видової класифікації. Таким чином, емпіричною базою для подальших висновків можуть слугувати правові норми спеціальних законодавчих актів, які

¹ У законодавстві використовується термін «випуск» електронних грошей. Однак суб'єктом випуску електронних грошей відповідно до чинного законодавства виступає «емітент». У науковій літературі та договірній практиці формулювання «емісія електронних грошей» і «випуск електронних грошей» виправдано використовуються як синоніми.

так чи інакше регламентують емісію електронних грошей, а також зразки публічних договорів, запропонованих деякими фінансовими установами в цій сфері послуг.

Відповідно до абзаців 2 і 3 п. 15.1 ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 05.04.2001 р. № 2346-III [1] (далі – ЗУ «Про платіжні системи») випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк, який бере на себе зобов'язання щодо їх погашення.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини у сфері емісії, обігу та погашення електронних грошей, є «Положення про електронні гроші в Україні» (далі – Положення) від 04.11.2010 р. № 481 [2]. Абзац 3 п. 1.3 гл. 1 Положення передбачає аналогічне визначення випуску електронних грошей з вказівкою на те, що це операція емітента. При цьому конкретизується суб'єкт емісії, зокрема, абз. 5 п. 1.3 гл. 1 Положення визначає емітента як «банк-резидент», який здійснює випуск електронних грошей і бере на себе зобов'язання щодо їх погашення².

Таким чином, з метою емісії електронних грошей емітент укладає договір з користувачем або комерційним агентом, відповідно до якого обмінює електронні гроші на готівку або безготівкові кошти. Вбачається, що сторона, яка набуває електронні гроші, може називатися «користувачем», як це впливає з легальної дефініції електронних грошей. Разом із тим юридичні ознаки відносин, що виникають у зв'язку з укладенням такого договору, на перший погляд відносно тотожні ознакам відносин, що виникають з договору міни. Однак більш детальний розгляд цього питання свідчить про помилковість такого висновку.

Визнання договору емісії електронних грошей різновидом договору міни

² Положення також передбачає поняття «емітент-нерезидент», яким є особа, що здійснює випуск електронних грошей за межами України для їх використання в міжнародній системі інтернет-розрахунків, відомості щодо якої внесено до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури.

неминуче приводить нас до висновку про те, що за типовою приналежністю цей договір відноситься до договорів, спрямованих на передачу майна у власність. Речово-правова природа договору міни має на увазі, що його сторони обмінюються речами і набувають право власності на отримане. Однак визнати електронні гроші речами було б помилкою.

У законодавстві України поняття електронних грошей закріплено в ч. 15.1 ст. 15 ЗУ «Про платіжні системи». Електронними грошима визнають одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, відмінними від особи, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням останньої, яке виконується в готівковій або безготівковій формі. Таке визначення відповідає ч. 2 ст. 2 Директиви 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про початок і здійсненні діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційного нагляду за ними, що вносить зміни в Директиви 2005/60/ЄС, 2006/48/ЄС, і скасовує Директиву 2000/46/ЄС» від 16.09.2009 р. № 2009/110/ЄС [3]. Відповідно до зазначеної норми «електронні гроші» означають грошову вартість, як представлено у вимозі до емітента, зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій, як визначено в пп. 5 ст. 4 Директиви 2007/64/ЄС, і приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи – емітента електронних грошей.

Визначення електронних грошей в чинному законодавстві України та законодавстві Європейського Союзу свідчить на користь того, що вони не є речами. Більш того, електронні гроші можна назвати продуктом розречевлення грошей у процесі їх еволюції. У сукупності з тим, що обмін електронних грошей може проводитися на безготівкові кошти, які за загальноприйнятою точкою зору також не є речами, теза про речово-правову природу договору емісії електронних грошей стає неспроможною. Відповідно за своєю спрямованістю цей договір не відноситься до типу договорів, які опосередковують перехід права власності.

Виходячи з інших юридично значимих характеристик розглянутих

відносин, можна дійти висновку про те, що договір емісії електронних грошей за своєю типовою приналежністю є договором, спрямованим на надання послуг. Про це свідчить і ділова практика. Наприклад, у публічному договорі про використання електронних грошей ПАТ Банк «ТРАСТ» у розділі «Предмет договору» закріплено, що послуги з даного договору надаються емітентом виключно на території України [4]. Вочевидь, слід перш за все говорити про фінансові послуги.

У зв'язку з цим необхідно відзначити той факт, що сама по собі емісія електронних грошей до фінансових послуг не відноситься. Про це свідчить аналіз ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III [5] (далі – ЗУ «Про фінансові послуги»), яка передбачає перелік послуг, що відносяться до фінансових, а також аналіз ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III [6] (далі – ЗУ «Про банки»), яка передбачає банківські та інші фінансові послуги, що надаються банками. Емісія (випуск) електронних грошей не передбачена як фінансова послуга ні вищевказаними законами, ні Положенням, відповідно до абз. 2 п. 1.4 гл. 1 якого до фінансових послуг емітента у сфері використання електронних грошей відносяться:

- 1) поширення електронних грошей;
- 2) здійснення обмінних операцій з електронними грошима;
- 3) надання коштів поповнення електронними грошима електронних пристроїв;
- 4) прийом електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові кошти.

Відтак, до різновиду фінансових послуг відноситься погашення електронних грошей – їх прийом в обмін на готівкові/безготівкові грошові кошти, але не їх емісія.

З урахуванням того, що погашення електронних грошей є одним з видів фінансових послуг, здійснення яких характеризується специфічним правовим режимом, бачиться обґрунтованим висновок про визнання емісії електронних

грошей фінансовою послугою з пред'явленням до неї всіх вимог і гарантій, передбачених спеціальним законодавством.

На жаль, сьогодні до фінансових послуг можна віднести не тільки емісію електронних грошей, а й їх погашення. Така ситуація пов'язана з тим, що погашення електронних грошей названо фінансовою послугою лише в Положенні, а ЗУ «Про фінансові послуги» та ЗУ «Про банки» не передбачають такого виду фінансових послуг. При цьому ч. 2 ст. 4 ЗУ «Про фінансові послуги» містять правило, згідно з яким фінансові послуги, надання яких передбачається іншими законами, підлягають включенню до переліку, визначеного частиною першою даної статті, а надання фінансових послуг, які не включені до зазначеного переліку, забороняється.

З урахуванням того, що Положення є підзаконним нормативно-правовим актом, його зміст необхідно привести у відповідність до ЗУ «Про фінансові послуги» та ЗУ «Про банки» шляхом доповнення ЗУ «Про фінансові послуги» новими видами фінансових послуг.

Таким чином, договір емісії електронних грошей спрямований на надання послуг в сфері банківської діяльності.

Традиційним для характеристики цивільно-правових договорів є їх аналіз з точки зору наявності в них зустрічного надання, розподілу прав і обов'язків сторін, а також моменту їх виникнення.

Використовуючи перший критерій, слід визнати договір емісії електронних грошей оплатним, що обумовлено насамперед суб'єктним складом договору. Оскільки емітентом електронних грошей за чинним законодавством може бути тільки банк, який є підприємницьким товариством, усі надані їм послуги платні, за рідкісними винятками, не пов'язаними з основним видом діяльності банку.

Слід зазначити, що оплатність у договорі емісії електронних грошей знаходить свій прояв не у формі передачі грошей, що сплачуються користувачем за їх випуск, у в формі комісії, яку емітент стягує з користувача при випуску та подальшому використанні електронних грошей. Сплачена сума,

на яку емітовані електронні гроші, зустрічним наданням для емітента вважатися не може в силу того, що емітент при випуску електронних грошей бере на себе зобов'язання погасити їх на вимогу користувача. Так, відповідно до п. 4.2 гл. 4 Положення емітент здійснює погашення електронних грошей, пред'явлених користувачами-фізичними особами, готівковими коштами через операційну касу або шляхом переведення на банківський рахунок пред'явника, а користувачам-суб'єктам господарювання, торговцям і агентам погашення здійснюється тільки шляхом перерахування на їх банківські рахунки. Таким чином, право користувача на погашення електронних грошей нівелює економічну вигоду від передачі грошової суми, на яку вони були емітовані.

З урахуванням того, що емітент здійснює емісію електронних грошей в обмін на готівкові або безготівкові кошти, в науковій літературі обґрунтовано ставиться питання про подальшу долю отриманих емітентом грошей. Зокрема, йдеться про те, що емісія електронних грошей має ознаки банківської діяльності із залучення внесків, а відтак, на ці відносини повинні поширюватися положення ЦК України про банківський вклад і відповідні законоположення про гарантії повернення таких вкладів особам, що їх зробили [7, с. 135].

Чинне законодавство України дає всі підстави для негативної відповіді на питання про визнання грошових сум, які передаються емітенту, вкладами. Насамперед про це свідчить той факт, що такі кошти зараховуються не на особистий рахунок користувача, а на окремий рахунок емітента. Відповідне положення передбачене в п. 1.5 гл. 1 Положення, згідно з яким емітент зобов'язаний вести облік коштів, що надходять від користувачів і/або агентів як оплата електронних грошей на окремому рахунку емітента по кожній платіжній системі і за кожним видом електронного пристрою.

Аналогічна позиція висловлена і в Директиві 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про початок і здійсненні діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційного нагляду за ними, яка вносить зміни в Директиви 2005/60/ЄС, 2006/48/ЄС, і скасовує Директиву 2000/46/ЄС»

від 16.09.2009 р. № 2009/110/ЄС [3] (далі – Директиви 2009/110/ЄС). Відповідно до п. 3 ст. 6 розділу 2 Директиви 2009/110/ЄС будь-які грошові кошти, отримані установами-емітентами електронних грошей від власника електронних грошей, повинні обмінюватися на електронні гроші без затримки. Такі грошові кошти не повинні представляти собою депозит або інші грошові кошти, які підлягають виплаті, отримані від населення в розумінні ст. 5 Директиви 2006/48/ЄС.

За критерієм розподілу прав і обов'язків сторін договір емісії електронних грошей є взаємним. Правами та обов'язками наділені обидві сторони договору. Емітент зобов'язаний здійснити емісію електронних грошей після отримання грошових коштів від користувача, при цьому має право на винагороду за надану послугу. У свою чергу користувач зобов'язаний виплатити емітенту винагороду за послуги з емісії електронних грошей, при цьому він має право вимагати такої емісії після сплати грошових коштів. Звісно ж, що первинне внесення користувачем грошових коштів з метою їх обміну на електронні гроші не буде виконанням обов'язку з договору емісії електронних грошей. Скоріше за все це дія, спрямована на укладення такого договору.

Крім названих, сторони за договором емісії електронних грошей можуть мати ряд інших прав і обов'язків, які пов'язані з організацією обліку електронних грошей, їх використанням та погашенням.

На окрему увагу заслуговує обов'язок емітента щодо погашення електронних грошей. У згаданому вище договорі про використання електронних грошей ПАТ Банк «ТРАСТ» передбачені такі операції щодо їх погашення:

а) шляхом переведення їх еквівалента на банківський рахунок користувача (користувач ініціює переведення електронних грошей на свій рахунок за реквізитами платіжної картки, відкритої емітентом або будь-яким іншим банком на території України. Емітент здійснює погашення електронних грошей і зараховує безготівкові кошти на відповідний рахунок користувача за реквізитами зазначеної платіжної картки);

б) оплата за товари, роботи і послуги, в тому числі, в мережі Інтернет (користувач ініціює оплату за товари та послуги в мережі Інтернет, як за допомогою віртуальної платіжної картки так і безпосередньо з рахунку в електронних грошах. У разі, якщо оплата проводиться на рахунок одержувача, відкритий не в електронних грошах, емітент здійснює погашення електронних грошей і переводить їх еквівалент у гривні банку торговця. Центральний маршрутизатор, розрахунково-кліринговий центр НСМЕП і Розрахунковий банк НСМЕП маршрутизують авторизаційний запит банку торговця і здійснюють кліринг і розрахунки між емітентом і банком торговця);

в) ініціювання/отримання переказу електронних грошей від інших користувачів-фізичних осіб (користувач-фізична особа здійснює переказ електронних грошей з віртуальної платіжної картки іншому користувачеві на його платіжну карту. Емітент здійснює переказ електронних грошей між користувачами. У випадку, якщо платіжна карта одержувача відкрита не в електронних грошах, емітент здійснює погашення електронних грошей. Центральний маршрутизатор, розрахунково-кліринговий центр НСМЕП і Розрахунковий банк НСМЕП здійснюють маршрутизації, кліринг і розрахунки за перерахованими безготівковими засобами);

г) утримання комісійних та інших доходів емітента, погашення невикористаних електронних грошей (емітент списує з рахунку користувача відповідну суму коштів, виражену в електронних грошах) [4].

Необхідно підкреслити той факт, що обов'язок емітента щодо погашення електронних грошей слідує не тільки з договору емісії електронних грошей, а й з приписів законодавчих актів. Цей висновок обґрунтовується легальним поняттям електронних грошей, в силу якого вони визнаються, в тому числі, зобов'язанням емітента, яке підлягає виконанню в готівковій або безготівковій формі (ч. 15.1 ст. 15 ЗУ «Про платіжні системи») [1]. Крім того, п. 4.1 гл. 5 Положення передбачено правило, відповідно до якого емітент зобов'язаний здійснювати погашення випущених ним електронних грошей на вимогу пред'явника.

Закріплення обов'язку емітента з погашення електронних грошей на рівні законодавства пов'язано з такою властивістю електронних грошей, як їх здатність бути засобом платежу та обміну, тобто, здатність передаватися торговцям в якості оплати за товар, а також від одного користувача до іншого. У такій ситуації електронні гроші одного емітента можуть пред'являтися до погашення різними користувачами. Одного разу випущені електронні гроші не мають постійної прив'язки до одного електронного гаманця. Таким чином, кінцевий власник електронних грошей може бути впевнений в тому, що електронні гроші будуть прийняті до погашення, навіть якщо між ним та емітентом немає договору про їх погашення.

За критерієм моменту укладення договір емісії електронних грошей є реальним. Обов'язок емітента щодо випуску електронних грошей не виникне до внесення користувачем відповідної суми в готівковій або безготівковій формі на рахунок емітента. З урахуванням того, що електронні гроші мають свою специфіку як елемент віртуальної економіки, їх емісія пов'язана з необхідністю дотримання ряду програмно-технологічних умов, що, в свою чергу, впливає на порядок укладення договору. Зокрема, відповідно до п. 2.3 гл. 2 Положення, електронні гроші вважаються випущеними з моменту їх завантаження емітентом або оператором на електронний пристрій, який знаходиться в розпорядженні користувача або агента. Тобто, без наявності у користувача електронного пристрою випуск електронних грошей не представляється можливим.

Визначення електронного пристрою передбачено абз. 4 п. 1.3 гл. 1 Положення. Під таким пристроєм розуміється чіп, який міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера і т. п., які використовуються для зберігання електронних грошей. Місце для зберігання електронних грошей повинно бути тим чи іншим чином персоніфіковано.

Для цих цілей емітентом або оператором відкривається віртуальний рахунок або, як його ще називають на практиці, електронний гаманець користувача, на який зараховуються електронні гроші. Таким чином, відкриття

електронного гаманця – це умова для емісії електронних грошей і дія, що становить акцепт за договором емісії електронних грошей.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що емісія електронних грошей відбувається в два етапи: а) підготовчий етап; б) етап емісії. На підготовчому етапі користувач здійснює необхідні дії для отримання електронних грошей, зокрема, відкриває електронний гаманець. А на етапі емісії емітент випускає електронні гроші в обмін на готівкові або безготівкові кошти і зараховує їх на електронний гаманець користувача.

На прикладі публічного договору про використання електронних грошей ПАТ Банк «ТРАСТ» можна побачити, які підготовчі дії користувача складають акцепт по публічній оферті, зробленій банком. У преамбулі даного договору, розміщеного в мережі Інтернет, зазначено, що: «ПАТ Банк «ТРАСТ», далі за текстом іменоване «Емітент», ... оголошує публічну пропозицію, яка вступає в силу з дати її оприлюднення на сайті Емітента і діє до дати оприлюднення заяви Емітента про її відкликання». Згідно з пунктами 5.2 і 5.4 зазначеного договору, акцептом визнається вчинення користувачем наступного алгоритму дій:

1. Завантаження сайту www.easypay.ua.
2. Відповідно до підказок сайту www.easypay.ua виконання процедури реєстрації на сайті, в тому числі, погодження з умовами роботи в Особистому кабінеті і умовами Договору.
3. Підтвердження реєстрації введенням динамічного пароля.
4. Після відкриття Особистого кабінету Емітент відкриває користувачу електронний гаманець з нульовим балансом і доступ до операційних сторінок для здійснення операцій з електронними грошима по електронному гаманцю.

Після вчинення користувачем дій, які свідчать про акцепт публічної пропозиції, закінчується підготовчий етап з емісії електронних грошей, на якому зобов'язання щодо емісії електронних грошей не виникає. І тільки після внесення користувачем на консолідований рахунок емітента відповідної суми грошей у останнього виникає обов'язок по емісії електронних грошей.

У рамках дослідження питання про момент укладення договору емісії електронних грошей не можна обійти увагою питання про його форму. Як правило, публічна оферта до укладення договору емісії електронних грошей розміщується у вигляді електронного документа в мережі Інтернет. Виходячи з того, що емітентом виступає юридична особа – банк, а користувачем – фізична особа або суб'єкт господарювання (фізична або юридична особа), можна зробити висновок про необхідність укладення такого договору в письмовій формі в силу пунктів 1, 2 ч. 1 ст. 208 Господарського кодексу України (далі – ГК України). Письмова форма договору вважається дотриманою, в тому числі коли його зміст зафіксований в електронному документі.

Електронні документи були прирівняні до письмових порівняно недавно. Відповідні зміни були внесені до абз. 1 ч. 1 ст. 207 ГК України 03.09.2015 р. [8]. Згідно з ч. 2 ст. 207 ЦК України [9] правочин вважається вчиненим у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами). Логічно припустити, що електронний документ належить підписувати за допомогою електронного підпису, використання якого передбачено Законом України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. № 852-IV [10].

На практиці сторони нечасто використовують електронні підписи і обґрунтовують укладення договорів в мережі Інтернет можливістю здійснення публічної оферти (ч. 2 ст. 641 ЦК України) [9] і акцептом, який здійснюється шляхом вчинення конклюдентних дій (ч. 2 ст. 642 ЦК України) [9]. Подібний стан справ не можна назвати задовільним, але, поки порушення вимог законодавства про дотримання простої письмової форми договору не веде до його недійсності, ситуація буде залишатися незмінною.

З урахуванням того, що право покликане обслуговувати суспільні відносини, компроміс в зазначеному питанні повинен бути досягнутий з пієтетом на користь спрощення процедур і механізмів укладення договорів в мережі Інтернет. У цьому сенсі вбачаються позитивними зміни ч. 2 ст. 207 ГК України [8], пов'язані зі скасуванням необхідності скріплення печаткою угоди, що укладається юридичною особою.

Ще одним прогресивним рішенням є прийняття Верховною Радою України у другому читанні і в цілому Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» від 03.11.2016 р. № 1724-VIII [11], яким передбачається спрощений порядок укладення зовнішньоекономічних договорів. Так, у разі експорту робіт (послуг), зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або іншим способом, зокрема, шляхом виставлення рахунку (інвойсу), в тому числі в електронному вигляді, за виконані роботи, надані послуги. Видається виправданим поширення подібної практики і на внутрішньодержавні майнові відносини без участі суб'єктів-нерезидентів.

Поряд з перерахованими цивільно-правовими характеристиками договору емісії електронних грошей є, як мінімум, ще одна, що має юридичне значення. Цей договір в переважній більшості випадків є договором приєднання. І, як було показано на прикладі публічного договору про використання електронних грошей ПАТ Банк «ТРАСТ», користувач повинен приєднатися не тільки до умов договору, а й до умов роботи в особистому кабінеті на відповідному сайті.

Обговорення результатів. Слід констатувати, що цивільно-правова регламентація обороту електронних грошей сьогодні знаходиться на етапі свого становлення. Вимагає детального вивчення питання про зобов'язання, що виникають з договору емісії електронних грошей. У цілому динаміка розвитку відносин, пов'язаних з використанням електронних грошей, опосередковує значні зміни в законодавстві, що забезпечує регулювання таких відносин. У зв'язку з цим наукові дослідження в цій області ще довго залишатимуться актуальними.

Висновки. Таким чином, договір емісії електронних грошей є договором, спрямованим на надання банківських послуг, взаємним, відплатним та реальним. У більшості випадків такий договір буде публічним та може бути охарактеризований як договір приєднання.

З огляду на вищевикладене, можна сформулювати наступне визначення договору емісії електронних грошей:

«За договором емісії електронних грошей одна сторона (емітент) за плату випускає електронні гроші в обмін на готівкові або безготівкові кошти іншої сторони (користувача) і зобов'язується їх погасити на першу вимогу пред'явника».

Список літератури:

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 05.09.2018).
2. Положення про електронні гроші в Україні : постанова Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10?text=%F0%E0%F5%F3%ED> (дата звернення: 05.09.2018).
3. Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС : Директива ЄС від 16.09.2009 р. № 2009/110/ЄС. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18 (дата звернення: 05.09.2018).
4. Публичный договор об использовании электронных денег ПАО Банк «ТРАСТ». URL: [https:// docs.easypay.ua/docs/dogovor-emoney-trustbank.pdf](https://docs.easypay.ua/docs/dogovor-emoney-trustbank.pdf) (дата звернення: 05.09.2018).
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 05.09.2018).
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 05.09.2018);
7. Коростелев М. А. Оборот электронных денежных средств: гражданско-правовые вопросы. *Журнал российского права*. 2013. № 12. С. 135.
8. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 05.09.2018).
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.09.2018).
10. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (дата звернення: 05.09.2018).
11. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг : Закон України від 03.11.2016 р. № 1724-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19> (дата звернення: 05.09.2018).

References:

1. Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2346-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Polozhennia pro elektronni hroshti v Ukraini: postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 04.11.2010 r. № 481. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10?text=%F0%E0%F5%F3%ED>.
3. Dyrektyva 2009/110/ES Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady shchodo zapochatkuvannia ta zdiisnennia diialnosti ustanovamy – emitentamy elektronnykh hroshei ta prudentsiinyi nahliad za

nymy, shcho vnosyt zminy do Dyrektyvy 2005/60/ES ta 2006/48/ES, ta skasovuiu Dyrektyvu 2000/46/ES: Dyrektyva YeS vid 16.09.2009 r. № 2009/110/IeS. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18.

4. Publichnyj dogovor ob ispol'zovanii jelektronnyh deneg PAO Bank «TRAST». URL: [https:// docs.easypay.ua/docs/dogovor-emoney-trustbank.pdf](https://docs.easypay.ua/docs/dogovor-emoney-trustbank.pdf) [in Russian].

5. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.07.2001 r. № 2664-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

6. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 r. № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

7. Korostelev, M.A. (2013). Oborot jelektronnyh denezhnyh sredstv: grazhdansko-pravovye voprosy. *Zhurnal rossijskogo prava*, 12, 135 [in Russian].

8. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

9. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

10. Pro elektronnyi tsyfrovyi pidpys: Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 r. № 852-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.

11. Pro vnesennia zmin i dopovnen do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo usunennia administratyvnykh barrieriv dlia eksportu posluh: Zakon Ukrainy vid 03.11.2016 r. № 1724-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19>.

Исаев А. Н. Гражданско-правовая характеристика договора эмиссии электронных денег.

Статья посвящена анализу гражданско-правовой природы договора эмиссии электронных денег. Проведена гражданско-правовая характеристика договора эмиссии электронных денег по основным критериям классификации договоров в гражданском праве. Предложено авторское понятие договора эмиссии электронных денег, отражающее его существенные признаки. Выявлены отдельные недостатки действующего законодательства в указанной сфере, предложены пути его совершенствования.

Ключевые слова: электронные деньги; эмиссия электронных денег; выпуск электронных денег; договор эмиссии электронных денег; гражданско-правовая характеристика договора эмиссии электронных денег.

Isaiev A. M. Civil-law characteristic of the contract of electronic money issue.

The article is devoted to the analysis of the civil-law nature of the contract of electronic money issue. A civil-law description of the contract of electronic money issue on the main criteria for the classification of contracts in civil law. The author's concept of the contract of electronic money issue is proposed, which reflects its essential features. Some shortcomings of the current legislation have been identified in this area, and ways of improving it have been proposed.

Keywords: electronic money; issue of electronic money; the contract of electronic money issue; civil-law characteristics of the contract of electronic money issue.

Надійшла до редколегії 31.08.2018 р.